

Prvi slovenski tiskar je bil Matevž Cerdonis (Matthaeus Cerdonis de Windischgretz) iz Slovenj Gradca. Študiral je na Dunaju, postal magister in predaval na univerzi. Leta 1482 je odprl lastno tiskarno v Padovi. Med letoma 1482 in 1487 je izdal približno 60 knjig. Med njimi so prevladovala medicinska in humanistična dela.

Koprčan Jernej Pelušič (Bartholomaeus Pelusius Justinopolitanus) je drugi slovenski tiskar. Predvideva se, da se je tiskarstva naučil v Benetkah pri Aldusu Manutiusu. Manutius je med drugim prvi izdelal grško kurzivno pisavo in je zato tudi edini imel privilegij tiskanja grških knjig. Pelušič se je povezal z Gabrielom Bračičem (Gabriel Bracius Brasichellensis) z Brača in še dvema Italijanoma. Natisnili so dve grški knjigi, za kateri so črke povzeli po Manutiusovi pisavi. Ta je novo tiskarsko podjetje tožil in pravdo dobil.

Prvo tiskarno na slovenskih tleh je leta 1575 ustanovil Janž Mandelc (?–1605) oziroma Mandelz (tudi Hans Mannel ali Joannes Manlius) v Ljubljani. Mandelc je prvi slovenski tiskar, ki je tiskal na slovenskih tleh in v slovenskem jeziku. Bil je tudi prvi založnik in knjigotržec v Ljubljani. V drugi polovici leta 1575 je že natisnil dve deli: govor Johanna Salicetusa proti Turkom (ki pa žal ni ohranjen) in prvo v Ljubljani tiskano slovensko besedilo – Dalmatinov prevod Jezusa Siraha. Naslednje leto je natisnil *Passion*, leta 1579 pa *Ta celi catehismus, eni psalmi*. Za njegove tiske je značilen kakovosten tisk, ki je bil običajno dvobarven, v črni in rdeči barvi. Večina knjig je bila velikosti oktav. Papir v njegovih knjigah je bil kakovosten. Besedilo je ponekod opremljeno z okraski, inicialkami, vinjetami ter tudi lesorezi. Do leta 1582, ko je iz političnih razlogov moral zapustiti Ljubljano, je natisnil 28 knjig, od tega jih je bilo enajst v slovenskem jeziku. Po izgonu iz avstrijskih dežel je Mandelc najprej deloval na Madžarskem in nato v Varaždinu. Umrl je leta 1605 v Deutchkreutzu na Gradiščanskem. V celoti je natisnil okrog 80 del v slovenščini. Predvideva se, da je bil Mandelc tudi knjigovez. Po analizah okrasnega gradiva, ki ga je uporabljal v svojih tiskovinah, so ugotovili, da je po izgonu iz Ljubljane odnesel s seboj tudi matrice s heraldičnimi oznakami nekaterih kranjskih družin. Te je uporabljal za tisk platnic koledarjev, tiskanih že na Madžarskem.

Leta 1562 je s Trubarjem v Ljubljano prišel knjigovez in knjigotržec Leonhard Stegmann. V Ljubljani je prodajal kupljena dela (predvsem iz Augsburga) v latinščini in nemščini. Kasneje pa je skrbel, da so slovenska in hrvaška dela, ki so razširjala reformacijsko misel med južnimi Slovani, prišla iz nemškega Uracha na Kranjsko. V tistem času sta bila v Ljubljani registrirana dva knjigoveza. Leta 1685 so presodili, da je v mestu dela dovolj največ za štiri knjigoveze. Iz zadnjega desetletja 16. stoletja so znani Thoman Schuster, Stefan Beckher, Jobst Blasius in Hanns Hiller (tudi Hüller).

Protireformacija je zavrla tiskarski razvoj na naših tleh. Od 1615 do 1672 ni izšla nobena knjiga v slovenskem jeziku.

Leta 1678 je bila odprta druga tiskarna v Ljubljani, poleg nje pa še knjigarna. Ustanovil ju je salzburški tiskar Janez Krstnik Mayr (1634–1708), ki je že leta 1661 imel naslov dvornega akademskega tiskarja. Mayr se je ob otvoritvi ljubljanske tiskarne predstavil meščanom s prvim knjigotrškim katalogom v Sloveniji (*Catalogus librorum, qui nundinis Labacensibus autumnalibus in officina libraria Joh. Bapt. Mayr venales prostant.*). Katalog je sestavljen iz dveh delov (latinski in nemški), ki sta bila za ljubljansko priložnost vezana skupaj. Predvideva se, da je oba dela kataloga Mayr natisnil za druge knjižne sejme in ne za ljubljanskega. Za to priložnost sta bila natisnjena le prva dva lista, ki sta bila vezana z latinskim in nemškim delom

kataloga. Na koncu četrtega oddelka kataloga je zapisana beseda »finis«, prazen del strani zapolnjuje manjša ilustracija, kustosa ta stran nima. V preostalem delu kataloga so oddelki oziroma strani tudi medsebojno povezane s kustosi, na začetku vsakega oddelka pa je okrasek geometrijske oblike. Na koncu zadnjega oddelka je zopet zapisana beseda »finis«. Oznake knjigoveških pol latinskega dela so označene s črkami od A do M2, oznake nemškega dela se zopet začnejo s črko A do D2, le da so stavljene z gotskimi črkami. Katalog formata 93 × 155 mm je obsegal skupno 126 strani. V njem je bilo predstavljenih več kot 2500 knjig, največ v latinščini. Opisi knjig so zelo skopi, navedena sta le avtor in skrajšan naslov dela. Prav tako je zelo malo podatkov o opremi knjig, samo pri nekaterih publikacijah je zapisano, da vsebujejo tudi ilustracije. Mayr je s katalogom želel pritegniti tudi ženske in otroke, saj je v njem ponujal kuharske knjige ter Ezopove basni in Zgodbe iz Svetega pisma. V Ljubljani je Mayr tiskal poleg latinskih tudi nemška in slovenska dela. Leta 1682 je bila izdana in v tej tiskarni natisnjena prva knjiga v slovenščini – *Bratovske bvgvice* Matije Kastelca.

Mayr je po treh letih tiskarsko podjetje zapustil sinu Jožefu Tadeju Mayrju (okrog 1655–1695), ki je bil sin Mayrjeve prve žene Anne Ursule. Jožef Tadej je izmed slovenskih avtorjev tiskal še tri dela Matije Kastelca: *Nebestki zyl* (leta 1684), *Kratki zapopadik potrebnih katoliških nauk* (leta 1685) in *Navuk christianski* (leta 1688). Ko je bila leta 1693 v Ljubljani ustanovljena *Academia operosorum*, je Jožef Tadej natisnil nekatera dela njenih članov.

Po smrti Jožefa Tadeja so tiskarno vodili njegovi nasledniki, najprej njegova vdova Ana Barbara in nato Janez Jurij Mayr. Tiskarna je bila v rokah družine Mayr do leta 1731. Med številnimi knjigami so Mayrji natisnili tudi tri Valvasorjeve knjige in tri knjige pridig Janeza Svetokriškega ter po dobrih 130 letih delno predelano Bohoričevo slovnico (*Grammatica Latino-Germanico-Slavonica*). Od leta 1726 je tiskarna izdajala Novo kranjsko pratiko, ki je s presledki izhajala okrog 200 let.

Mayrjevo tiskarsko tradicijo so vse do konca druge svetovne vojne nadaljevali različni tiskarji in založniki: Adam Friderik Reichard (okrog 1701–1757), Janez Jurij Heptner (1724–1764), Janez Friderik Eger (1735–1799), Andrej Gassler (?–1815), Janez Krstnik Retzer (okrog 1777–1815), Jožef Skerbina (1786–1819), Jožef Blaznik (1800–1872) in njegovi nasledniki do leta 1946.

Baron Janez Vajkard Valvasor (1641–1693), ki je bil član Kraljeve družbe v Londonu, je leta 1678 na svojem gradu Bogenšperk ustanovil bakroreznico in tiskarno. Prvi izdelek njegove bakrotiskarne je Pasijonska knjižica z latinskim naslovom in s slikami prizorov Kristusovega trpljenja brez besedila, izdana leta 1679. Objavil je okrog 1200 bakrorezov. Med drugim je pripravil Topografijo sodobne vojvodine Kranjske in lamberških gradov (oboje 1679) ter Topografijo sodobne nadvojvodine Koroške (1681). Nadalje je podal obširen zgodovinski, geografski in etnološki opis v Popolni topografiji stare in sodobne nadvojvodine Koroške (1688) in v Slavi vojvodine Kranjske (*Die Ehre des Herzogthums Crain*) leta 1689. Obe knjigi sta bili natisnjeni v Nürnbergu. Slava vojvodine Kranjske je izšla v štirih zvezkih in na 3532 straneh, ima pa še 24 prilog; v njej je med besedilom objavljenih 528 bakrorezov. V ljubljanski tiskarni Mayr so pogosto stavili in tiskali obsežnejša besedila za knjige, ki jih je izdajal Valvasor. Med risarji, ki so pod njegovim vodstvom izdelovali slike, so Ivan Koch, Johannes in Peter Werex, Jernej Ramschissl in A. Bauer. Med bakrorezci pa so pomembni Andrej Trost, Matija Greyscher, Pavel Vitezović (Ritter) in Peter Mungerstorf. Žal je Valvasor doživel usodo neuspešnega založnika. Zaradi dolgov je moral prodati dragoceno knjižnico, grafične zbirke, gradova Bogenšperk in Lichtenberg ter hišo v Ljubljani.